

AXBOROT TEXNOLOGIYALARI FANLARIDA MUSTAQIL TA'LIMNI BAHOLASHNING XALQARO USULLARI VA ULARNI JORIY ETISHDAGI ISTIQBOLLARI

*University of Business and Sciences universiteti
Innovatsion texnologiyalar kafedrasi o`qituvchisi Sulaymanov O. Yu*

Annotatsiya: Axborot texnologiyalari (AT) zamonaviy jamiyatning har bir jabhasiga chuqur kirib bormoqda. Ta'lim tizimida axborot texnologiyalarining o'rnini ham beqiyos darajada oshmoqda. Ayniqsa, mustaqil ta'limni tashkil etishda AT'ning roli alohida ahamiyatga ega. Mustaqil ta'limni sifatli baholash va nazorat qilish uchun xalqaro usullarni o'rganish va ularni joriy etish bugungi kunning dolzarb masalalaridandir.

Mazkur maqola xalqaro tajribalarni tahlil qilish, ularni AT fanlarida qo'llash imkoniyatlarini aniqlash va istiqbollarni yoritishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Mustaqil ta'lim, Learning Analytics, Peer Assessment, Adaptive Assessment, Gamifikatsiya, Raqamli platforma

Mustaqil ta'limning zamonaviy yondashuvlari

Mustaqil ta'lim — bu talabalar tomonidan darsdan tashqari o'zlashtiriladigan bilim jarayoni bo'lib, u o'z-o'zini rivojlantirishga yo'naltirilgan. AT fanlarida mustaqil ta'limni tashkil etishda quyidagi tamoyillar asosiy hisoblanadi:

Personalizatsiya: Ta'lim jarayoni talabalar ehtiyojlari va qiziqishlariga moslashtiriladi.

Moslashuvchanlik: Talabalar ta'lim dasturlarini o'z imkoniyatlariga mos ravishda o'zlashtiradilar.

Texnologiyalardan foydalanish: Dasturiy vositalar, masofaviy ta'lim platformalari va sun'iy intellekt yordami bilan jarayonni boshqarish.

Xalqaro baholash usullari

Mustaqil ta'limni baholash bo'yicha xalqaro miqyosda bir nechta muvaffaqiyatli usullar qo'llaniladi. Ulardan asosiylari quyidagilardir:

1. Learning Analytics (Ta'lim tahlillari)

Learning Analytics – ta'lim jarayonida yig'ilgan ma'lumotlar asosida o'quvchilarning faoliyatini tahlil qilish va baholash usuli. Ushbu yondashuv quyidagi qadamlarni o'z ichiga oladi:

- ✓ O'quvchilar faoliyati va natijalarini real vaqt rejimida kuzatish.
- ✓ Natijalarni tahlil qilish orqali talabalar bilim darajasini o'lchash.
- ✓ Kamchiliklarni aniqlash va individual o'quv dasturlarini tuzish.

Afzalliklari:

- ✓ Moslashtirilgan baholash imkoniyati.
- ✓ Statistik ma'lumotlar asosida tahlil natijalarining aniq va ishonchli bo'lishi.

Misol: Coursera va EdX kabi platformalarda Learning Analytics usuli yordamida talabalar faoliyati doimiy nazorat qilinadi va natijalari baholanadi.

2. Peer Assessment (Hamkorlikdagi baholash)

Talabalarni o‘zaro baholash usuli xalqaro amaliyotda keng qo‘llaniladi. Ushbu usulda talabalar bir-birlarining ishlarini baholab, konstruktiv fikr bildirishadi.

Afzalliklari:

- ✓ Talabalarda tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantiradi.
- ✓ Faol muloqot va bilim almashish imkonini beradi.

Misol: MIT (Massachusetts Texnologiya Instituti) tomonidan ishlab chiqilgan masofaviy kurslarda Peer Assessment usuli talabalar o‘zlashtirgan bilimlarni sinovdan o‘tkazishda muhim rol o‘ynaydi.

3. Adaptive Assessment (Moslashuvchan baholash)

Moslashuvchan baholash usuli sun‘iy intellekt vositalari yordamida amalga oshiriladi. Talaba javoblariga qarab, tizim yangi, moslashtirilgan savollarni taklif etadi.

Afzalliklari:

- ✓ Har bir talabaning bilim darajasiga mos keluvchi test savollari yaratadi.
- ✓ Ta‘lim jarayonini aniq va samarali baholashni ta‘minlaydi.

Misol: Duolingo platformasida til o‘rganish jarayonida moslashuvchan test tizimidan keng foydalaniladi.

4. Gamification (Gamifikatsiya)

Gamifikatsiya – ta‘limni o‘yin elementlari bilan uyg‘unlashtirgan holda baholash usuli. Talabalar bilimlarini o‘yin tarzida tekshiradi va natijalarini ko‘rib boradi.

Afzalliklari:

- ✓ Motivatsiyani oshiradi.
- ✓ O‘quv jarayonini qiziqarli qiladi.

Misol: Codecademy va Khan Academy platformalari gamifikatsiyaga asoslangan testlarni qo‘llab, talabalar faoliyatini baholashda muvaffaqiyatga erishgan.

AT fanlarida xalqaro usullarni joriy etish yo‘llari

O‘zbekiston ta‘lim tizimida mustaqil ta‘limni baholashda yuqorida ko‘rsatilgan usullarni qo‘llash uchun quyidagi qadamlarni amalga oshirish zarur:

1. Raqamli platformalar yaratish: Mahalliy ta‘lim platformalarini rivojlantirish va Learning Analytics, Peer Assessment kabi texnologiyalarni integratsiya qilish.

2. O‘qituvchilarni tayyorlash: AT bo‘yicha o‘qituvchilarning malakasini oshirish va xalqaro tajribalarni ularga yetkazish.

3. Innovatsion texnologiyalardan foydalanish: Sun‘iy intellekt va moslashuvchan tizimlarni baholash jarayoniga kiritish.

4. Talabalar fikrini inobatga olish: Baholash jarayonlarini talabalar ehtiyojlariga moslashtirish va ularning fikr-mulohazalarini o‘rganish.

Xalqaro tajribalar va O‘zbekistondagi istiqbollar

Xalqaro tajribalardan kelib chiqib, O‘zbekistonda quyidagi sohalar bo‘yicha rivojlanish amalga oshirilishi mumkin:

Masofaviy ta‘limni rivojlantirish: Talabalar uchun maxsus onlayn kurslar yaratish va ularni baholashda yuqorida ko‘rsatilgan usullardan foydalanish.

AT sohasida xalqaro reytinglar tizimini joriy etish: Har bir talabanning bilim darajasini xalqaro mezonlarga mos ravishda baholash va natijalarni shaffof ko‘rinishda taqdim etish.

Sun‘iy intellektdan foydalanish: Baholash jarayonlarini avtomatlashtirish va tahlil qilishni samarali tashkil etish.

Xulosa

Axborot texnologiyalari fanlarida mustaqil ta‘limni baholash zamonaviy yondashuvlarni talab qiladi. Xalqaro usullardan Learning Analytics, Peer Assessment va Gamifikatsiya kabi yondashuvlar samaradorlikni oshiradi. O‘zbekiston ta‘lim tizimida ushbu usullarni integratsiya qilish orqali talabalar bilimni obyektiv baholashga erishish va ta‘lim sifatini yaxshilash mumkin.

Ushbu yo‘nalishdagi kelajakdagi ishlar ta‘lim jarayonini globallashtirishga va innovatsion texnologiyalarni keng joriy etishga qaratilgan bo‘lishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. (2020-yil 6-noyabr). Ta‘lim sifatini oshirish va raqamli ta‘lim platformalarini joriy etish to‘g‘risida.

2. Stacey, P., & Gerstein, J. (2018). *The Fourth Industrial Revolution in Education: The Role of Technology in Transforming Teaching and Learning*. Springer. Axborot texnologiyalarini ta‘lim jarayoniga integratsiya qilish bo‘yicha zamonaviy tadqiqotlar.

3. Siemens, G. (2005). *Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age*. Raqamli ta‘lim nazariyalari va baholash tizimlari.

4. Picciano, A. G. (2019). The Evolution of Big Data and Learning Analytics in American Higher Education. *Journal of Learning Analytics*, 6(3), 7-22. Learning Analytics usuli va uni ta‘lim tizimida qo‘llash.

5. Boud, D., & Falchikov, N. (2007). *Rethinking Assessment in Higher Education: Learning for the Longer Term*. Routledge. Talabalarni baholashning xalqaro tamoyillari va metodlari.

6. Horvitz, E., & Ghanem, M. (2019). Artificial Intelligence in Educational Assessment: New Frontiers and Challenges. *IEEE Education Journal*, 12(4), 55-73.

Sun‘iy intellekt yordamida ta‘limni baholashning afzalliklari va istiqbollari.

7. Yuldashev, N. A., & Karimov, J. (2022). O‘zbekiston ta‘lim tizimida masofaviy ta‘limni joriy etish tajribalari. Toshkent: Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarni rivojlantirish vazirligi. Mahalliy ta‘lim tajribalariga bag‘ishlangan tahliliy ish.